

PRIORITIES FOR THE DEVELOPMENT OF CULTURAL TOURISM IN RAZGRAD MUNICIPALITY

Abstract: Cultural tourism is a type of tourism that uses heritage as a resource - the cultural and natural values of the environment that preserve the collective memory of society. Creating preconditions for tourism development in Razgrad municipality is tied to the utilization of the full tourist potential: natural resources, cultural heritage, standard and lifestyle of the local population, etc., with a significant condition for their conservation and reproduction, in order to promote the development of sustainable tourism in the destination. The authors list and systemize the priorities for cultural tourism growth in Razgrad municipality.

Author information:

Milena Stoyanova

Assoc. Prof. PhD

Konstantin Preslavski - University of Shumen

✉ stoyanovamilena@shu.bg

🌐 Bulgaria

Keywords:

Razgrad Municipality, cultural tourism,
vision, priorities and measures for
development

Stefka Hristova

Assistant Professor, PhD Student

Konstantin Preslavski - University of Shumen

✉ s.hristova.shu.bg

🌐 Bulgaria

Ivan Dimitrov

Student

Konstantin Preslavski - University of Shumen

✉ idimitrov.xvx@gmail.com

🌐 Bulgaria

ВЪВЕДЕНИЕ

Международният съвет за паметниците на културата определя културата като „цялата съвкупност от открояващи се духовни, материални и емоционални елементи”, чрез които се характеризира отделната общност, общество или социална група. В практиката често се използва и термина „наследство”. С него най-общо се обозначават исторически и културни дадености. Това е широка концепция, която обхваща природни дадености, исторически и културни придобивки на отделни човешки общности. Наследството се удостоверява от наличието на два фактора: елемент на принадлежност, форма на унаследяване, неразривно свързана с отделна територия и конкретно асоциирана към нея; елемент на време в смисъл наличие на връзка с историята или географията има пребъждане поне през едно поколение. Културният туризъм, изразяващ се в посещение на събития и форми на сценичните изкуства набира все по-голяма популярност.

Културата не е национално обособена в конкретни граници, т.е. може да се осъществява свободно в цялостното социално пространство. В този смисъл “нейното разпространение е самостоятелно и независимо, с подчертано национални в съдържанието си и формата си

културни ценности”. Именно националната специфика и уникалност е в основата на т.нар. “общопланетарност на културата”, която действа на принципа на “културен диалог” или обмен, водещ до взаимно обогатяване, а не до елиминиране или поглъщане на различните култури¹.

Вътрешният и международният туризъм продължават да бъдат между най-важните средства за културен обмен, осигурявайки личен опит не само за онова, което е оцеляло от миналото, но и за съвременния живот и общество на другите. Туризмът все повече се приема като положителна сила за опазване на природата и културата. Туризмът е в състояние да улавя икономическите характеристики на наследството и да ги използва в неговото опазване, като генерира средства, образова общността и влияе на политиката. Той е съществена част от много национални и регионални икономики и може да бъде важен фактор за развитие, при положение, че се управлява успешно.

Според Международната харта за културен туризъм, културният туризъм е вид туризъм, който използва като ресурс наследството - културните и природните ценности на средата, съхраняващи колективната памет на обществото. Може да се приеме, че този интегрален ресурс е поделен между двата специфични вида туризъм: културен (мотивиран от културно-историческото наследство и многообразието на живата култура) и екотуризъм (ориентиран към природната среда), които най-често имат общо поле на действие - в природните територии, богати на културно наследство. И двата вида туризъм се стремят да постигнат резултат на устойчиво развитие, като не само използват, но и опазват стойностите и автентичността на своите специфични и най-често невъзвратими ресурси².

Няколко са известните дефиниции, които най-точно обясняват същността на културния туризъм, но сред тях се откроява формулираната от Световната организация по туризъм (WTO): „... движение на хора със силна културна мотивация – изящни изкуства, пътувания до фестивали и други културни събития, посещения на забележителности и паметници”. Според принципите на световноизвестната Международна харта за културен туризъм на International Council on Monuments and Sites (ICOMOS), местният и международен туризъм са сред най-активните средства за международен културен обмен. В нея се подчертава, че културния туризъм е вид туризъм, използващ като ресурс „наследството – културните и природните ценности на средата, които съхраняват колективната памет на обществото”.³ Според Световната организация по туризъм „културен туризъм” е потапянето в естествената история, в човешкото и културно наследство, в изкуството и философията, и в институциите на други страни, респективно региони. Следователно под културен туризъм следва да се разбират пътувания, с цел посещението на културни паметници, опознаването на чужди култури или посещението на културни прояви.

В тази светлина, особена роля за интеграционните връзки между културното наследство и туризма придобива историческата територия: частта от земната повърхност, която независимо от своя териториален обхват или топографска хомогенност, притежава като цяло културно историческа кохерентност и идентичност, включвайки свързани следи от миналото, забележителни по своя исторически, археологически, художествен, научен, социален или технически интерес. Именно тази концентрация на културни стойности прави историческите територии интеграционно поле за култура и туризъм.

---

¹ Popova, D. (2017). *Kulturnoto nasledstvo v perspektiva*. Izd. Na VFU, Varna, p. 4

² <http://www.mc.government.bg/images/tekushti/harta.doc> (30.12.2019)

³ <http://www.tourism.government.bg/bg/kategorii/mezhdunarodna-turisticheska-politika/svetovna-organizaciya-po-turizum-kum-oon-unwto> (23.12.2019)

Съвременното информационно общество създава нови парадигми в контекста с новото време, новите технологии, новите подходи и концепции, свързани с управлението на културно-историческото наследство, децентрализацията, иновационното развитие на институтите на културно-историческото наследство, приложението на нови практически модели, нови видове партньорства и инвестиции. Създаването на държавна политика с национален приоритет опазване и популяризиране на културно-историческото наследство в условията на глобализация и информационно общество е наложително за развитието на туризма.

РЕСУРСЕН ПОТЕНЦИАЛ ЗА РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗЪМ В ОБЩИНА РАЗГРАД

В търсенето на фактори и предпоставки за развитие на културен туризъм в Северния централен район и по-точно в община Разград, следва да се акцентира върху:

- Мисията на ЮНЕСКО за насърчаване на международното и регионалното сътрудничество, чрез опазване и подчертаване на ролята на нематериалното и материалното културно наследство като източник на диалог и развитие;
- Документите на Съвета на Европа за подпомагане на изграждането на мрежи и съвместни действия с Европейската комисия за интегрирано възстановяване на архитектурното и археологическо наследство;
- Постановките на Европейския съюз при формулирането на програми и инициативи за балансирано устойчиво регионално развитие, които са насочени към постигането на социално сближаване с акцент върху потенциала на културните и историческите ресурси за постигането на растеж и трудова заетост.

Следва да се постави фокус и върху някои актуални тенденции в представите и подхода към културното наследство. Сред тях особено значение имат неговите интеграционни връзки с туризма. В това отношение се очертават три тенденции, които много отчетливо са заложили в Европейската стратегия за развитието на Дунавския регион и по-конкретно в инициативите и плана за действие:

- културното и историческото наследство разширява своето съдържание, като обхваща освен паметниците на културата, още и други ценности: традиционни практики, социални събития и традиции, местни обичаи, занаяти и др., формиращи единната културна среда;
- то разширява своя териториален обхват, за да включи ценности на все по-високи равнища: исторически градове, културни пейзажи, културни маршрути - с локален, национален, и общоевропейски обхват; то се извява не само като духовна ценност, която трябва да се опазва, но и като уникален ресурс, който може и трябва да се използва за устойчиво развитие, по правилата на икономическото сътрудничество и законите на пазара.

Като основен инструмент за това се очертава именно културният туризъм, който е важен компонент на стратегическите части на всички планови документи за развитието през следващия планов период.

Създаването на предпоставки за туристическо развитие в област и община Разград е обвързано с използване на целия туристически потенциал: природни дадености, културно наследство, стандарт и стил на живот на местното население и други при значително условие за тяхното опазване и възпроизводство, за да способстват за развитието на устойчив туризъм в дестинацията.

Географското разположение в съчетание с благоприятните природни и климатични условия обуславят ролята на Разград като административен и културен център от древността до днес. За това свидетелстват откритите в околностите на града праисторически селища и тракийски могили. В областта са регистрирани около 1200 недвижими паметници, които заедно

с хилядите предмети и документи илюстрират богатата материална и духовна култура на племената и народите, живели в Лудогорието през хилядолетията.

Обликът на културния живот в община Разград се определя от богатото културно-историческо наследство, наличието на професионални културни институти, народни читалища, както и от активната дейност на сдружения с идеална цел и творчески съюзи. Културното наследство и съвременната култура притежават уникални качества и богатство, свързани със стари дългогодишни традиции, простиращи се назад във вековете.

В общината има около 300 недвижими археологически, архитектурни, художествени и исторически паметници на културата. Между тях са църква, Часовниковата кула, джамията „Ибрахим паша“ (от XVII в.), чешми, обществени сгради, мемориални паметници и др. Тук е археологическият резерват „Абритус“ с площ от 1 000 дка., паметник на културата от национално значение. Античният град е от римската епоха I – IV в./ Проучена е част от южния некропол с гробове от II – IV в., крепостна стена от III в., основи на жилища, сгради и др. Този комплекс е с голям потенциал за туризъм заедно със специализираните музеи „Димитър Ненов“, „Станка и Никола Икономови“, „Анани Явашов“, Музейната експозиция по етнография, обособена в отделен музей, който е елемент от възрожденския архитектурен комплекс „Вароша“. Този комплекс представлява 6 къщи от XIX век с просторни дворове, които също са атрактивно място за туризъм.

Художествена галерия „Проф. Илия Петров“ издирва, откупува и съхранява образци на изобразителното изкуство. Притежава основен фонд от 2 063 творби. Организира редица изложби и арт базари, както и Международен пленер по живопис. Възстановена е дълго непровежданата

Обща национална художествена изложба „Лудогорие“. Галерията е реконструирана и надстроена по проект по ОПРР.

Най-големият културен институт за библиотечно-информационно обслужване на населението в Разградска област е библиотека “Проф. Боян Пенев”. Тя създава база данни, с които участва в националната автоматизирана библиотечно-информационна система.

Културният живот в общината се определя и от дейността на няколко сценични професионални формации – Разградска филхармония “Проф. Димитър Ненов”, драматичен театър “Антон Страшимиров”, професионален Капански ансамбъл.

На територията на общината функционират 24 жизнени читалища, от които 3 са градски. Те поддържат редица форми на любителското творчество и организират много културни събития. Около 10 са независимите културни сдружения, които със своите инициативи допълват културната панорама на общината: „Бъдеще за България“ организира детски конкурс за забавна песен и танц; музикално дружество „Железни струни“ – хоров фестивал; клубовете по народни танци – регулярни надигравания; Клуба на дейците на културата – литературни и музикални вечери и т.н.

Анализът на културната дейност откроява нейните положителни страни, към които могат да се отнесат богатото културно-историческо наследство от недвижими и движими паметници на културата и в тази връзка добрата ресурсна база за развитие на културния туризъм.

Община Разград поддържа един от най-богатите културни календари в страната. Той включва редица регионални, местни, национални и международни събития. Ориентиран е към всички възрастови групи и различните вкусове – от камерни изяви и местни културни инициативи до мащабни няколкодневни фестивали. Културният календар е обезпечен информационно и е обвързан с нуждите на културния и събитиен туризъм. Независимо от

ограничения финансов ресурс за неговото поддържане, няма отстъпление от качеството на културния продукт, което е традиционно високо.

Максимално добре е представена професионалната мрежа от институции за култура и изкуство. Значително е разширен културния обмен, налице са активни творчески контакти със съседните страни на Балканите. Доброто образование на населението и силните дългогодишни културни традиции са добра база за усвояване на творчески и изпълнителски умения.

Проблемите в областта на културата произтичат от недостига на финансови средства, както за поддръжка на многото паметници на културата и базите на културните институти, така и за тяхната издръжка и обезпечаването на богатия културен календар. Липсват достатъчно средства за мащабни разкопки в АР „Абритус”, за реставрация и консервация на проучените вече обекти. Общината съумява да привлече допълнителен ресурс по различни програми и проекти (близо 12 млн. лв. към момента), но те не могат да решат всички проблеми, свързани със съхраняването на културно-историческото наследство. Спечелени, а част от тях и реализирани, са проектите: „Достъпна среда и адаптиране на концертната зала на Разградската филхармония” – АХУ, Изграждане на платформа за инвалиди, „Създаване на видеофилм на автентичен ритуал по заквасване на кисело мляко на етнографска група „Капанци” – МК, Програма за подкрепа на проекти в областта на любителското изкуство,

„Разград – градът е сцена” – ОПРР, по схема за подкрепа и създаване на иновативни културни събития, „Абритус – мистика и реалност” – ОПРР, по схема „Подкрепа за развитие на природни, културни и туристически атракции, приоритетна ос 3: „Устойчиво развитие на туризма”. В процес е реализирането на проект в партньорство с общините Исперих и Попово за създаване на туристическа дестинация „Исперих, Разград, Попово – път на древни култури и традиции” – ОПРР.

Ограничените възможности на бизнеса в общината не стимулират интереса му да инвестира в култура. Средните работни заплати на заетия персонал в културните институти са едни от най-ниските за страната.

Като основни предпоставки за развитие на туризма в община Разград, могат да се обобщят следните:

- Сравнителна географска близост до големите морски курорти, старите столици и пътя по река Дунав;
- Наличие на паметници на културата от национално и местно значение;
- Мрежа от исторически музейни обекти и Етнографски комплекси;
- Сравнително добра пътна инфраструктура;
- Достатъчна по обем хотелска база;
- Разнообразие от заведения за хранене;
- Минали и действащи традиции и дейности;
- Наличие на представителна сграда за фестивални и научни форуми – Общински културен център;
- Добра база за развитие на спорт и еко-туризъм – зона за отдих „Пчелина“;
- Капацитет от човешки ресурс за управление на процесите;
- Членство в организации, свързани с развитието на туризма.

В тази позитивна насока следва да се изложат и постигнатите резултати.

- Изграден Консултативен съвет по туризъм;
- Изграден ТИЦ;
- Подобрена среда за културен туризъм;

- Повишена квалификация на хора, заети в туристическия бизнес;
- Изработен минимум информационни материали за реклама на туристически продукти;
- Утвърден атрактивен културен календар.

Въпреки потенциала за развитие на културен, еко и селски туризъм, община Разград все още няма продаваеми цялостни туристически продукти, които да се интегрират в системата на българския културен туризъм. На територията на общината и региона съществуват благоприятни условия за развитие на туризма и превръщането му в значим икономически отрасъл за общината. Предпоставки за това са наличните културно-исторически и природни дадености на Разградския регион, мрежата от достъпни анимирани музейни обекти и етнографски комплекси, добре развитата база за спорт и екотуризм, както и близостта до морските курорти и старите столици на България.

Настанителната база в заведенията за хранене и развлечения се отнасят към т.нар. суперструктура и представляват един от основните елементи на предлагане. Значението на материално-техническата база се обуславя от факта, че тя представлява основна съставна от туристическия продукт на дестинацията. В научните изследвания тя се разглежда едновременно като фактор и следствие на туристическото развитие, а нейните характеристики се приемат за общото състояние на туризма. Това обуславя необходимостта от анализ на материално-техническата база на община Разград, т.к. величината, структурата и функционалните ѝ особености определят усвояването на рекреационния потенциал и влияят върху времето и териториалното разпределение на туристопотоците (интензитет и обем). Състоянието на базата определя качеството на цялостното предлагане, ценовото равнище и вида на привличаните туристи.

Извън оценката за наличието на културни и исторически забележителности, като основен фактор за развитие на културен туризъм в общината, следва да се представи и оценка на туристическата суперструктура на община Разград, като туристическа дестинация. Общият капацитет на средствата за подслон и местата за настаняване в община Разград възлиза на 823 легла, разпределени в 18 средства за настаняване. Данните за установен капацитет на заведенията за хранене и развлечения в община Разград показват наличието на общо 8 345 места, разпределени в 216 заведения (ресторанти, механи, пивници, кръчми, бистра, кафе-аперитиви, кафе-клубове, кафенета, сладкарници).

SWOT АНАЛИЗ НА КУЛТУРНИЯ ТУРИЗЪМ В ОБЩИНА РАЗГРАД

Силни страни	Слаби страни
- Наличие на ценни културно-исторически дадености, които създават благоприятни условия за формиране на комплексен туристически продукт;	- Липсата на бързи транспортни връзки със столицата и по-голямата част от страната;
- Добра транспортна достъпност до важни магистрали, летища и водни пътища;	- Лошото състояние на общинската пътна мрежа;
- Автентичен, екологично чиста природа – туристически ресурс за развитие на екотуризм;	- Недоизградена канализация в градовете и липсата на такава в селата;
- Използване на даденостите за екопътеки, екологично чисти храни и ястия, приготвени по оригинални местни рецепти;	- Недостатъчни мерки за благоустрояване на по-малките населени места – детски и спортни площадки, паркове, образователна, социална, културна и здравна инфраструктура; Липса на традиции и професионален опит на кадрите, заети в туризма;
- Благоприятна селска среда – гостоприемство на местните хора;	- Недобро състояние на част от пътната мрежа, амортизирана инженерна инфраструктура – водопровод, канализация или липса на такива;
- Наличие на атрактиви, на автентична социална среда в селищата на общината с интересен	- Недостатъчна леглова база за настаняване;

фолклор, народни обичаи и религиозни чествания; - Функциониращ туристически информационен център; - Наличие на традиции и опит при реализирането на събития от културен и спортен календар; - Разнообразни заведения за хранене и развлечения за всеки вкус и възможности – конкурентни цени.	- Липса на частните лица, извършващи туристическа дейност от типа „селски туризъм“; - Слаб инвеститорски интерес към изграждане на суперструктура на територията на община Разград; - Липса на разбиране в общността за възможностите на туризма като индустрия; - Ниска координираност на отделните инициативи, свързани с туризма; - Занемарена спортна база; - Липса на детайлна и точна информация и анализи по отделни сфери на туризма; - Липса на изградена единна туристическа марка; - Слаба разпознаваемост на Разград като туристическа дестинация в чужбина; - Недостатъчно присъствие на дестинацията в информационното пространство; - Недостатъчно финансиране на годишния културен и спортен календар на общината; - Недостатъчни финансови средства за ежегодно изработване на актуални рекламни туристически материали.
Възможности	Заплахи
- Наличие на природни и антропогенни туристически ресурси, създаващи предпоставки и потенциални възможности за развитие на събитиен, спортен, селски и екотуризъм в района на община Разград; - Повишаване търсенето на специализирани на основата на културата, историята и изкуството туристически продукти; - Възможност да се търси и експонира самобитността; - Използване на близостта до Варна, Русе, Букурещ – привличане на румънски турнета – като целева група, преминаваща през Разград, по пътя Русе-Варна; - Възможност за привличане на средства за развитие на туризма чрез участие в проекти по оперативни програми на ЕС или по други донорски програми на Общността; - Използване на външни средства и програми за развитие на местния туризъм.	- Нестабилност на туристическото търсене, поради световната финансова криза; - Разрушаване на атрактивни природни и антропогенни ресурси, поради липса на финанси или ефективен контрол; - Недостатъчно развитие на публично-частните партньорства; - Недостатъчна инициативност и постоянство в бизнеса за осигуряване на инвестиции, професионално обучение на кадрите и реализиране на целите на туристическото развитие на община Разград; - Липса на ясна национална стратегия и политика за развитие на туризма на България; - Ограничени държавни средства за култура и археология; - Задълбочаване на демографския проблем и миграция на професионално подготвеното и икономическо активно население към столицата и други големи градове на страната и чужбина.

След направения SWOT анализ на община Разград и региона се установява, че условията за развитие на културен туризъм в общината са позиционирани между слабите страни и възможностите. Характерни са налични възможности и силно изразени слаби страни, които „задушават“ влиянието на силните страни. Това налага необходимост от предприемане на диверсификационна стратегия, която да е насочена към използване на съществуващите благоприятни възможности и развитие на потенциала на силните страни, като се намалят и ограничат негативните влияния на слабите страни. Същата следва да е ориентирана към развитието на дейности, отговарящи на наличните възможности на община Разград и региона

или това са средства и дейности, които оползотворяват максимално положителните възможности на средата.

Необходимо е подобряване на инфраструктурата, засилване на маркетинговата и рекламна дейност, която да популяризира културните, историческите и природните дадености на региона. Нужно е да се създаде по-добро и ценно културно самосъзнание на населението, а това от своя страна ще провокира търсене на начини да се подобрят, модернизират, развият и опазват културните богатства. Необходимо е и да се подобрят методите за кандидатстване по национални и международни програми, финансиращи различни дейности, за подобряване състоянието на „визитната картичка“ и икономика на региона.

Културните паметници са сред стратегическите фактори за устойчиво развитие. Тяхното ново социализиране предстои и може да изиграе решаваща роля за превръщането им от обект на опазване в инструмент за развитие. Интегрираният подход по опазването и валоризирането на културното наследство е важно условие за повишаване привлекателността на общината, както за инвестиции, така и за изграждане на качествена жизнена среда при запазване на регионалната идентичност. Реконструкцията, реставрацията и консервацията на движими и недвижими паметници на културното наследство е предпоставка за развитие на културния туризъм при приоритетно обновяване на съществуващата туристическа инфраструктура.

ВИЗИЯ, МИСИЯ, ПРИОРИТЕТИ ЗА РАЗВИТИЕ НА КУЛТУРЕН ТУРИЗЪМ В ОБЩИНА РАЗГРАД

В Общинския план за развитие за изтичащия програмен период 2014-2020 е формулирана визията за развитие на общината, а именно „Община Разград – привлекателно място за живот, бизнес, инвестиции и туризъм в българския Североизток, с конкурентна икономика, чиста околна среда, съхранени традиции и култура“. Основната стратегическа цел на община Разград е „Повишаване на социално-икономическото развитие на територията на общината“⁴.

Планът съдържа 4 приоритета:

Приоритет 1: Повишаване конкурентоспособността на общинската икономика;

Приоритет 2: Планово изграждане, рехабилитация и модернизация на общинската инфраструктура;

Приоритет 3: Подобряване на условията за живот в общината;

Приоритет 4: Развитие и укрепване на институционалната среда и общественото партньорство.

Подобно на европейския културен туризъм, в процеса на търсене на приоритети и мерки за развитие на културен туризъм в община Разград, следва да доуточни, че същият се характеризира със следните ключови аспекти:

- по-къси ваканции;
- желание да изхарчиш добре парите си;
- качествени туристически продукти и услуги;
- богат и автентичен опит от ваканцията;
- безопасни, чисти и зелени дестинации;
- евтин транспорт до и във вътрешността на дестинацията;
- възможност за използване на Интернет за търсене на информация за дестинацията и културните продукти, които представляват интерес.

⁴ Obshtinski plan za razvitie na obshtina Razgrad

https://www.razgrad.bg/index.php?option=com_content&view=article (9.10.2019)

Целите на община Разград са повишаване на интереса и привличане на повече туристи, в съответствие с възможностите за предлагане на туристически продукти за целогодишното използване на потенциала на региона. Основа на общинската политика е по-нататъшното подобряване на качеството на рекламата и подпомагане развитието на форми на специализиран туризъм: културно-исторически, културно-познавателен, културно-събитиеен (фестивален), екотуризъм, спортен и конферентен.

На базата на извършения SWOT анализ може да се определят основните насоки за изграждането на търговска репутация на регион Разград като туристическа дестинация:

- Да гарантира, че потребителите идентифицират марката, разбирайки ясно имиджа на продукта и факторите, които му влияят;
- Да установи целостта на значението на бранда в умовете на потребителите и да избере стратегическа посока като използва точки на еднаквост и различност;
- Да извлече отговори от потребителите за идентификацията и смисъла на бранда и да префасонира отговорите, така че да се създаде интензивна, активна и лоялна връзка между потребителите и марката.
- Да убеди колкото се може повече заинтересовани страни да се сближат със стратегическата посока.

Описаните проблеми и новите предизвикателства в туристическия сектор в настоящата разработка не са чужди за никоя сфера в туризма. В още по-голяма степен те важат и за културния туризъм, което налага необходимост от вземане на решение за избор на подходящия модел за управление на културния туризъм в Община Разград, изразяващо се в осъществяване на институционална подкрепа на партньорства в туризма, с активното участие на туристическите сдружения и организациите за управление на туристическите райони и общините.

Погледнато от този ъгъл, основната цел на процеса на усъвършенстване развитието на културния туризъм и респективно на туристическата инфраструктура в община Разград като изходна точка на планиране, определя развитието на туризма в периода 2014-2030 г. за утвърждаване конкурентоспособността и ефективността на община Разград като пространствена, туристическа дестинация, посредством оптимално използване на наличните природни ресурси в съответствие с пазарните изискванията и потребителските очаквания за устойчиво развитие на културния туризъм, чрез:

- Изграждане и поддържане на необходимата за развитие на туристическата индустрия обща и специализирана инфраструктура;
- Запазване и повишаване на качеството на предлаганите услуги в туристическия бизнес и особено по отношение на културния туризъм;
- Диверсифициране на туристическите продукти и развитие на отговорен туризъм в Община Разград;
- Стимулиране на регионалното развитие и превръщане на община Разград в силен регионален туристически бранд.

За постигане на основната цел могат да бъдат предложени (в планов порядък), следните приоритети за развитие в община Разград:

- Позициониране на община Разград като туристическа дестинация в по-висок клас на българския и Европейския туристически пазар, като качество на предлагания туристически продукт и добавена стойност;

- Създаване на условия водещи за осъществяване на близко до целогодишна по-интензивна натовареност на регионалния туризъм, което на свой ред ще доведе до увеличаване дела на културния туризъм в структурата на икономиката на община Разград.
- Стимулиране на интегрирано регионално развитие на туризма чрез формиране на подходящи организационни структури, координация на предлагането и прилагане на регионално диференцирана държавна и общинска туристическа политика, посредством насърчаване на сътрудничеството между институциите на централно и местно ниво.

Преквалифицирането, възстановяването и валоризацията на историческите, културни и природни ценности не могат да се базират на традиционните методи, а именно тяхното изолиране и превръщане в самостоятелен паметник, а трябва да се вземе предвид териториалната комплексност и системата на местната идентичност на община Разград.

Развитието на туризма като икономически отрасъл, който да осигурява доходи и заетост остава основен приоритет на общинско развитие. Следва да се предприемат конкретни стъпки за неговото изпълнение чрез инвестиционни и маркетингови проекти, разработвани в община Разград. Целта е осигуряване на финансови средства в т. ч. и от европейските фондове, необходими както за реставриране и съхранение, така и за ефективно промотиране на наличните археологически и туристически обекти в общината и региона. На първо място е поддържането на вече съществуващи обекти.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение може да се обобщи, че изготвянето на стратегия за развитието на културен туризъм в община Разград, базирана на ресурсите и на културното и природно наследство на общината е абсолютно необходима, за да покаже възможните начини и средства за неговото осъществяване. Стратегията следва преопределени следните приоритетни направления:

- Пазарна цел, към която са насочени стратегиите и продуктите на културния туризъм. И в този случай става дума за процес, чрез който да се увеличи значението на наличните природни и културни ресурси, в ясно определени пазарни сектори.

- Връзката между основните направления за развитие на алтернативен туризъм да бъде основен двигател при развитието в частност, на културния туризъм в община Разград. Предполага се, че всеки един алтернативен туризъм може да изпълнява отделна роля, но допълваща останалите, при предлагането на общината, като дестинация за международен културен туризъм и при модифицирането на поведението и процесите на туристическото поведение на посетителите.

- Валоризацията на археологическото наследство безспорно е приоритет за гражданското, културно и икономическо развитие на Община Разград, най-вече от гледна точка на изграждането на система от културни ценности, която да включва и най-нови открития. Това действие обаче трябва да бъде програмирано, добре дефинирано и включващо намесата на местните власти, които да възприемат наличието на археологичните обекти като икономически ресурс, така както и като възможност да се възстановяване корените на местната общинска идентичност.

Основната цел на процеса на усъвършенстване развитието на културния туризъм и респективно - туристическата инфраструктура в Община Разград, се определя по следния начин: развитието на туризма в периода 2014-2030 г. е утвърждаване конкурентоспособността и ефективността на Община Разград като пространствена, туристическа дестинация, посредством оптимално използване на наличните природни ресурси в съответствие с пазарните изискванията и потребителските очаквания за устойчиво развитие на културния туризъм.

За постигане на основната цел се предлагат следните приоритети на развитие в Община Разград:

- Позициониране на Община Разград като туристическа дестинация в по-висок клас на българския и Европейския туристически пазар, като качество на предлагания туристически продукт и добавена стойност;

- Създаване на условия водещи за осъществяване на близко до целогодишна по-интензивна натовареност на регионалния туризъм, което на свой ред ще доведе до увеличаване дела на културния туризъм в структурата на икономиката на Община Разград.

- Стимулиране на интегрирано регионално развитие на туризма чрез формиране на подходящи организационни структури, координация на предлагането и прилагане на регионално диференцирана държавна и общинска туристическа политика, посредством насърчаване на сътрудничеството между институциите на централно и местно ниво.

Основно насоките за развитие за развитие на културен туризъм се свързват със необходимостта от създаване на специфични за региона туристически продукти и осигуряване на заетост за местните хора, както и развитието на инфраструктура за туризъм и туристически атракции в местата, подходящи за алтернативен туризъм, отново с участието на местните хора.

Перспективите за развитие културен туризъм се свързват със съчетаване на няколко вида туризъм, а именно: екотуризъм, селски, кулинарен, екстрем, риболовен и др., но също и с по-модерното и комасирано производство на зърнени и технически култури, развитие на зеленчукопроизводство.

А основа на общинската политика е по-нататъшното подобряване на качеството на рекламата и подпомагане развитието на форми на специализиран туризъм: културно-исторически, културно-познавателен, културно-събитийен (фестивален), еко-туризъм, спортен и конферентен.

References:

1. Gogova, A, B. Bonev et al. (2010). Nematerialното kulturno nasledstvo na Bulgaria. Izd. "Letera", Varna.
2. Kostov, E. (2001). Kulturniyat turizum. Izd. Na UNWE, Sofia.
3. Marinov, S. (2011). Specializirani vidove turizum. Universitetsko izdatelstvo "Nauka I ikonomoka", Varna.
4. Nacionalna strategiya za regionalno razvitie za perioda 2012 – 2022 www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=772 (9.10.2019)
5. Obshtinski plan za razvitie na obshtina Razgrad https://www.razgrad.bg/index.php?option=com_content&view=article (9.10.2019)
6. Popova, D. (2017). Varna – destinatsiya za kulturne turizum. Konferentsiya "Kulturniyat turizum v Severoiztochna Bulgariya – potentshial za razvitie na pechelivsh biznes, VFU 5.04. – 6.04.2017, Varna.
7. Popova, D. (2017). Kulturnoto nasledstvo v perspektiva. Izd. Na VFU, Varna.
8. Popova, D. (2016). Podhodi za razvitie na kulturniya turizum. Izd. Na VFU, Varna.
9. Regionalen plan za razvitie na Severen Tshentralen rayon <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=867> (9.10.2019)
10. Shishmanova, M. (2014). Kulturniyat turizum v Bulgariya – buzmozhnosti I razvitie. Blagoevgrad.
11. Strategia_razvitie_oblast_Razgrad_2014_2020. Pdf

12. <http://bglog.net/BGLog/30665#sthash.1v7RB9nE.dpuf> (5.11.2019)
13. http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/tourism/files/pavia-2012/atelier-4/rubicondo_governance_en.pdf (5.11.2019)
14. <http://icr.unwto.org/publications> (6.12.2019)
15. <http://www.chernomore.bg/kultura/2017-03-27/> (13.12.2019)
16. <http://www.eunipartners.eu/services/evropejski-kulturni-marsruti> (13.12.2019)
17. <http://www.mc.government.bg/images/tekushti/harta.doc> (30.12.2019)
18. <http://www.moreto.net/novini.php?n=321705> (26.12.2019)
19. <http://www.myshared.ru/slide/4311/> (22.11.2019)
20. <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=867> (6.12.2019)
21. <http://www.tourism.government.bg/bg/kategorii/mezhdunarodna-turisticheska-politika/svetovna-organizaciya-po-turizum-kum-oon-unwto> (23.12.2019)
22. https://www.razgrad.bg/index.php?option=com_content&view=article (6.12.2019)
23. https://www.razgrad.bg/index.php?option=com_content&view=article&id=1&Itemid=166&lang=bg (6.12.2019)
24. www.strategy.bg/FileHandler.ashx?fileId=6952 (6.12.2019)

The publication is realized under the project "Resource potential as an opportunity for cross-border cooperation" № ПД - 08 - 121 / 04.02.2019 at the Department of Geography, Regional Development and Tourism of the Konstantin Preslavski University of Shumen